

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

БЕЗДІТКО ДЕНИС ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 347.459

**ДОГОВІР ОХОРОНИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ
(ТІЛООХОРОННИЦТВА) ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Харків – 2015

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі цивільного права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Яроцький Віталій Леонідович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри цивільного права № 2, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Кохановська Олена Велеоніівна**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри цивільного права, член-кореспондент Національної академії правових наук України.

кандидат юридичних наук, доцент **Чалий Юрій Іванович**, Харківський національний університет внутрішніх справ, доцент кафедри охорони інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін.

Захист відбудеться «18» червня 2015 р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «16» травня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю. Є. Атаманова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інститут цивільно-правового захисту особистих немайнових прав є відносно новим явищем для правової системи України. Одним із механізмів такого захисту є послуги охорони життя, здоров'я та інших немайнових благ людини, які надаються за договорами охорони. Проте, незважаючи на те, що суспільні відносини у сфері надання послуг охорони знайшли широке поширення в сучасному світі, у тому числі на території України, поняття договору охорони в положеннях вітчизняного законодавства було нормативно закріплено лише в 2003 році й наразі йому присвячена лише одна спеціальна стаття в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України). Крім того, в юридичній літературі відсутні спеціальні дослідження, присвячені договору охорони життя та здоров'я фізичної особи, що, з одного боку, робить його привабливим для наукового пошуку, а з другого, не дозволяє використовувати результати наукових праць на практиці при укладенні договорів охорони та формуванні його умов, а також для вирішення юридичних конфліктів між сторонами.

Зазначене, безперечно, актуалізує необхідність дослідження питання договору охорони життя та здоров'я фізичної особи, а також цивільно-правової послуги охорони зазначених немайнових благ.

Науково-теоретичну базу дослідження питань надання послуг охорони життя та здоров'я фізичної особи на підставі цивільно-правових договорів становлять праці вітчизняних і зарубіжних правників, а саме: С. С. Алексєєва, О. І. Антонюк, М. М. Агаркова, Ч. Н. Азімова, Т. О. Ариванюк, І. А. Безклубого, Д. В. Бобрової, Т. В. Боднар, І. В. Болокан, В. І. Борисової, А. З. Баранюка, В. А. Васильєва, І. В. Венедіктової, В. В. Вітрянського, Н. В. Вороніна, А. Б. Гриняка, С. Д. Гринько, О. В. Дзери, М. М. Дякович, М. В. Домашенко, І. В. Жилінкової, Ю. О. Заїки, О. С. Іоффе, І. С. Канзафарової, Т. С. Ківалової, О. В. Кохановської, О. О. Красавчикова, М. В. Краснова, Н. С. Кузнецової, О. А. Кузнецова, Є. О. Крашеніннікова, І. М. Кучеренка, В. І. Курило, В. А. Кройтора, В. В. Луця, Р. А. Майданика, Г. К. Матвєєва, О. І. Міхно, Ю. Г. Матвєєва, Д. І. Мейєра, І. П. Малютіної, О. І. Міхно, Є. О. Мічуріна, А. О. Овчатової-Редько, О. О. Отраднової, С. О. Погрібного, І. О. Покровського, В. Д. Примак, К. П. Пейчева, О. П. Печеного, В. І. Підвисоцького, С. С. Потопальського, О. М. Родіонова, Я. М. Романюка, Р. О. Стефанчука, О. І. Сафончик, А. О. Сироткіної, А. В. Соловійова, І. В. Спасибо-Фатєєвої, С. О. Сліпченка, К. А. Флейшиць, С. Я. Фурси, Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, О. С. Харченка, Н. Ю. Христенка, Ю. Ю. Цал-Цалко, Ю. І. Чалого, Я. М. Шевченко, Г. Ф. Шершеневича, А. О. Шевиріна, Р. Б. Шишки, С. І. Шимон, В. Л. Яроцького, Г. М. Ярошевської та ін.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні вченої ради Національного юридичного університету імені

Ярослава Мудрого 18 грудня 2009 року, протокол № 6 і узгоджується із планом науково-дослідних робіт кафедри цивільного права № 2 університету в межах державної цільової комплексної програми "Проблеми вдосконалення правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин в Україні" (№ державної реєстрації 0111U000963).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення правової природи, специфіки та порядку надання цивільно-правової послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи, розкриття особливостей укладення, виконання та припинення договору охорони життя та здоров'я фізичної особи, відповідальності його сторін з метою удосконалення положень чинного законодавства України у цій сфері.

Поставлена мета обумовлює такі основні завдання:

- надати характеристику цивільно-правової послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи як об'єкта цивільно-правових відносин;
- виявити основні тенденції і особливості правового регулювання надання послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи на території України;
- з'ясувати специфіку та порядок укладення договору охорони життя та здоров'я фізичної особи, визначити його особливості, встановити істотні умови та зміст;
- встановити порядок виконання договору;
- визначити підстави припинення договору;
- обґрунтувати підстави й умови відповідальності сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають на підставі цивільно-правових договорів з надання послуг охорони життя та здоров'я фізичної особи, заходів із виявлення, попередження, припинення протиправних посягань третіх осіб на життя та здоров'я замовника за договором надання охоронних послуг та усунення наслідків відповідних дій.

Предметом дослідження є цивільно-правовий договір охорони життя та здоров'я фізичної особи за чинним законодавством України

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод та інші методи й прийоми наукового пізнання. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат (підрозділи 1.1; 2.3; 2.3; 3.1; 3.3). За допомогою методу аналізу й синтезу проведено характеристику договору охорони фізичної особи (підрозділ 1.3), визначено зміст договору (підрозділ 2.3), а також встановлено підстави та умови відповідальності сторін договору за невиконання або неналежне виконання його умов (підрозділ 3.2). За допомогою герменевтичного методу було надано тлумачення ряду статей Закону України "Про охоронну діяльність", зокрема таких, що визначають коло осіб, які можуть бути суб'єктами охоронної діяльності (підрозділи 2.1 та 2.2), встановлюють обмеження в охоронній діяльності

(підрозділи 2.3 та 3.1), покладають на суб'єкта охоронної діяльності обов'язок нерозголошення відомостей про приватне життя, отриманих в процесі надання охоронних послуг (підрозділ 2.3.) тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що це одна з перших в Україні наукових робіт, в якій комплексно досліджено проблематику цивільно-правового договору охорони життя та здоров'я фізичної особи та відповідної послуги. У ході наукового дослідження отримано такі основні наукові результати:

у перше:

– визначено правову природу цивільно-правової послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи; доведено, що послуга охорони життя та здоров'я фізичної особи може розглядатися виключно як поєднання діяльності та її результату, при цьому саме за допомогою причинно-наслідкового зв'язку між діяльністю та результатом можна визначити якість послуг, що надаються;

– сформульовано, що цивільно-правовою послугою охорони життя та здоров'я є діяльність організаційного, технічного та іншого характеру, спрямована на попередження дій або бездіяльності інших осіб, спрямованих на завдання шкоди життю, здоров'ю, недоторканості, безпеці фізичної особи або припинення таких дій і ліквідацію їх наслідків, яка проводиться на підставі цивільно-правового договору між замовником та виконавцем;

– обґрунтовано, що договір охорони життя та здоров'я фізичної особи є консенсуальним, але за певних умов може стати реальним; встановлено, що договір охорони життя та здоров'я є поіменованим, двостороннім, оплатним договором з приводу надання послуг фактичного характеру, який може мати місце без участі третіх осіб; при цьому договір охорони може характеризуватись як змішаний, а також мати фідучіарний характер;

– встановлено, що замовник послуг охорони перебуває у більш вразливому з точки зору права становищі по відношенню до суб'єкта охоронної діяльності, оскільки є менш обізнаним в ефективності охоронних заходів порівняно з професійним учасником ринку охоронних послуг; обґрунтовано, що підставою для покладення відповідальності за завдання шкоди життю чи здоров'ю підохоронного суб'єкта третіми особами на суб'єкта охоронної діяльності є можливим у зв'язку зі "свідомим" обрання таким суб'єктом "неналежних" заходів охорони;

– визначено, що переваги процедури укладення договорів охорони життя та здоров'я особи з суб'єктами охоронної діяльності приватної форми власності порівняно з відповідними підрозділами органів внутрішніх справ України (далі – підрозділи МВС України) полягають в можливості перших укладати договори і надавати охоронні послуги, зокрема особам, які мають незняті судимості або які підозрюються у вчиненні кримінально караних дій, в той час як підрозділи міліції охорони мають обов'язок відмовляти в укладенні таких договорів, позбавляючи

відповідних суб'єктів права на персональну охорону з боку державних охоронних підрозділів;

удосконалено:

– наукові позиції щодо суб'єктного складу відносин з охорони життя та здоров'я фізичної особи; обґрунтовано, що на рівні з суб'єктами охоронної діяльності, які діють у формі юридичних осіб, послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи можуть надаватися окремими фізичними особами – підприємцями, які можуть наймати для надання послуг охорони персонал охорони або надавати такі послуги особисто;

– положення щодо можливості тимчасового припинення надання охоронних послуг; встановлено можливість суб'єкта охоронної діяльності призупиняти надання охоронних послуг на час порушення підохоронною особою прав та законних інтересів третіх осіб; обґрунтовано, що таке припинення може мати місце лише по відношенню до третіх осіб, чії права порушує підохоронний суб'єкт до тих пір, поки дії таких осіб не вийдуть за межі самозахисту, дозволеного законом і набудуть характеру протиправних дій;

– положення щодо підстав відповідальності держави перед суб'єктами охоронної діяльності за шкоду, яку вони зазнали при рятуванні життя та здоров'я особи; доведено, що на підставі статті 1161 ЦК України держава відповідає лише перед суб'єктами охоронної діяльності приватної форми власності і лише у випадку, коли необхідність рятування життя та здоров'я замовника охоронних послуг виникла внаслідок загрози, яка не була передбачена умовами договору, у зв'язку з чим персонал охорони не мав обов'язку проводити таке рятування;

набули подальшого розвитку:

– пропозиції щодо необхідності подальшого удосконалення положень Закону України "Про охоронну діяльність". На основі проведеного дослідження встановлено, що вдосконаленню підлягають питання порядку укладення та припинення договору охорони життя та здоров'я, питання відповідальності сторін за невиконання або неналежне виконання договору; не встановлено вичерпного кола істотних умов договору, а також не розкривається кваліфікація та професійні навички осіб, які безпосередньо надають послугу охорони (персоналу охорони); механізм розкриття змісту охоронної діяльності, встановлення основного переліку прав та обов'язків сторін, закріплення порядку застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу суб'єктами, що надають охоронні послуги;

– висновки щодо права сторін договору охорони життя та здоров'я фізичної особи виключати або зменшувати відповідальність суб'єкта охоронної діяльності перед замовником послуг у договірному порядку; обґрунтовано, що дійсною буде лише та умова, яка виключає відповідальність на підставі невиконання або неналежного виконання договору з необережності; наявність умислу в таких діях робить умову про виключення відповідальності або її зменшення недійсною;

– питання про необхідність введення обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єкта охоронної діяльності; встановлено, що обов'язковість такого страхування забезпечить гарантоване відшкодування шкоди, завданої невиконанням або неналежним виконанням суб'єктом охоронної діяльності своїх обов'язків перед підохоронною особою за договором охорони.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання висновків та пропозицій дисертації у *правотворчій діяльності* – для удосконалення положень чинного законодавства України, що регламентують відносини з надання цивільного-правових послуг охорони життя, здоров'я та інших немайнових благ фізичних осіб на підставі договору тілоохоронництва, а саме для внесення змін до статей 1, 8, 10, 11, 13 Закону України "Про охоронну діяльність", а також до статті 7 Закону України "Про страхування"; у *науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень проблем, пов'язаних з наданням послуг охорони життя та здоров'я фізичної особи на підставі договору тілоохоронництва; у *правозастосовчій діяльності* шляхом їх застосування в практиці правозастосування адвокатами, суб'єктами охоронної діяльності та замовниками послуг охорони при укладенні договорів охорони життя та здоров'я фізичної особи та вирішенні питань про належність виконання його умов і відповідальності сторін, судами при розгляді відповідних категорій справ; у *навчальному процесі* – під час викладення дисципліни "Цивільне право", при підготовці відповідних методичних та навчальних посібників, а також підручників для студентів вищих навчальних закладів юридичної освіти.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, викладені в дисертації, обговорені на кафедрі цивільного права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Одержані в ході дослідження висновки, узагальнення та пропозиції обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Верховенство права, законність та права людини» (28-29 червня 2012р. Київ), Міжнародна науково-практична конференція «Право та суспільні відносини: умови та способи гармонізації» (22-23 червня 2012 року, м. Харків).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження було опубліковано п'ять наукових статей, 4 з яких надруковані в фахових виданнях України, 1 стаття у іноземному науковому виданні, а також у тезах двох доповідей на конференціях.

Структура і обсяг дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження і складається із вступу, трьох розділів (кожен з яких має по три підрозділи), висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації складає 223 сторінки, із них список використаних джерел – 28 сторінок (280 джерел).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** розкривається актуальність теми дисертаційного дослідження, ступінь її наукової розробки, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, вказуються мета й задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, формулюються наукова новизна й основні положення, що виносяться на захист, висвітлюється їх практичне значення та можливість бути застосовними при вдосконаленні чинного законодавства, надається інформація про апробацію та публікації результатів дослідження.

Розділ 1 "Загальна характеристика послуги та договору охорони життя та здоров'я фізичної особи" присвячений дослідженню правової природи послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи, її характерних рис, визначенню особливостей нормативно-правового регулювання відносин у сфері надання послуг охорони життя та здоров'я фізичної особи на території України, а також з'ясуванню природи цивільно-правового договору охорони фізичної особи та проведенню його характеристики.

У підрозділі 1.1 "*Послуга охорони життя та здоров'я фізичної особи як різновид цивільно-правових послуг*" досліджується природа цивільно-правової послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи як явища, яке складається з двох частин: власне послуги та охорони.

Визначається, що охорона дуже тісно пов'язана з таким явищем як регулювання у зв'язку з чим в юридичній літературі сформувався три підходи до їх співвідношення. Відповідно до першого регулювання визначається як частина охорони. Прихильники другого підходу вважають, що охорона є частиною регулювання. Третя позиція є компромісною і акцентує увагу на діалектичній єдності охорони та регулювання. В межах відносин з надання послуг охорони життя та здоров'я фізичної особи знаходять відображення підтвердження кожного з підходів.

У роботі також проводиться аналіз підходів до визначення природи цивільно-правової послуги. Встановлено, що послуга в цивільному праві розглядається як діяльність, як результат діяльності, а також як сукупність діяльності та її результату. Встановлюється, що відносно послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи найбільш вдалою є позиція поєднання діяльності та її результату, адже сама діяльність, яка не призводить до бажаного для підохоронної особи результату, не є цікавою для неї.

Аналіз підходів до охорони та цивільно-правової послуги, а також відсутність в юридичній літературі визначення послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи сприяє формуванню дисертантом пропозиції ввести в науковий оборот поняття такої послуги як діяльності організаційного, технічного або іншого характеру, спрямованої на попередження дій або бездіяльності інших осіб, спрямованих на завдання шкоди життю, здоров'ю, недоторканості або безпеці фізичної особи, або припинення таких дій, яка проводиться на підставі домовленості

цивільно-правового характеру між замовником та виконавцем.

Підрозділ 1.2 "Особливості нормативно-правового регулювання надання послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи за цивільно-правовими договорами" присвячений дослідженню способів регулювання суспільних відносин у сфері надання послуг охорони життя та здоров'я фізичних осіб на території України, а також аналізу нормативно-правових актів, які регламентують таку діяльність.

У ході дослідження автор робить висновок про зародження інституту тілоохоронництва ще в часи Стародавнього Риму. Проте діяльність з охорони державних діячів тоді розглядалася як вид державної служби, яка здійснювалася в різні часи лікторами, екстраординаріями, консульською охороною, преторіанськими когортами, преторіанською гвардією та протекторами. Така форма діяльності зберегла своє існування і наразі представлена діяльністю спеціальних підрозділів Управління державної охорони України із забезпечення безпеки посадових осіб.

Встановлюється, що послуга охорони життя та здоров'я фізичної особи є результатом еволюції послуги охорони майна та діяльності спеціальних підрозділів державної влади із забезпечення недоторканості державних діячів. В ході дослідження автором обґрунтовується, що юридичне визнання послуги охорони життя та здоров'я фізичних осіб на території незалежної України отримали у 1994 році з видачею Міністерством внутрішніх справ України відповідних підзаконних актів.

Визначено, що до 2004 року нормативно-правове регулювання суспільних відносин у сфері надання послуг охорони життя та здоров'я фізичних осіб здійснювалося за посередництвом підзаконних нормативно-правових актів, основний масив яких складала накази Міністерства внутрішніх справ України.

У підрозділі 1.3 "Поняття й загальна характеристика договору охорони життя та здоров'я фізичної особи" досліджується правова природа договору охорони фізичної особи, а також проводиться його характеристика як виду цивільно-правового договору.

В ході дослідження обґрунтовується, що договір охорони може бути як реальним так і консенсуальним, однак обов'язковою його характеристикою є оплатність. Наведена позиція обґрунтовується дисертантом двома факторами. По-перше, це те, що стаття 978 ЦК України прямо встановлює обов'язок замовника послуг здійснювати плату виробнику послуг, а по-друге – надання послуг охорони пов'язується з ризиком для життя та здоров'я осіб, які їх надають у зв'язку з чим оплатність послуг має розглядатися як невід'ємний його компенсатор. Надання таких послуг на безоплатній основі є невиправданою самопожертвою.

Автор звертає увагу на те, що договір охорони є двостороннім. З однієї сторони, виробник послуг зобов'язаний надати послугу охорони, а замовник оплатити її. Але стаття 978 ЦК України також встановлює обов'язок особи, яку охороняють виконувати передбачені договором правила

особистої та майнової безпеки. У зв'язку з цим робиться висновок про можливість існування прямого причинно-наслідкового зв'язку між дотримання правил особистої безпеки та надання послуг охорони шляхом проведення необхідних охоронних заходів.

Визначається, що договір охорони фізичної особи пов'язаний з наданням послуг фактичного характеру, характеризується тривалим виконанням, яке не потребує участі третіх осіб, а також відноситься до приватних договорів і може мати фідучіарний характер.

Розділ 2 "Порядок укладення, сторони, умови та зміст договору охорони життя та здоров'я фізичної особи" присвячений детальному розгляду процедури укладення договору охорони, встановленню кола суб'єктів цивільного права, які можуть виступати сторонами договору, визначенню предмета договору охорони життя та здоров'я фізичної особи, а також прав та обов'язків сторін, що становлять його зміст.

У підрозділі 2.1 "Порядок укладення договору охорони життя та здоров'я фізичної особи, сторони договору" визначається, що до порядку укладення договору охорони життя та здоров'я фізичної особи сторонами, зокрема має застосуватися стаття 978 ЦК України, а також норми параграфу 1 глави 66 ЦК України в тій частині, що може бути застосована до договору охорони фізичної особи. Це пояснюється тими обставинами, що, по-перше, конструкція зазначеного договору схожа на конструкцію договору зберігання, а, по-друге, стаття 978 ЦК України, яка дає визначення договору охорони, розміщена в межах глави 66 (Зберігання) ЦК України. Всі інші питання, не врегульовані зазначеними нормами регулюються нормами, розміщеними в межах глави 16 (Правочини) та глави 53 (Укладення, зміна та розірвання договору) ЦК України.

У ході дослідження формується висновок про те, що з метою надання якісних охоронних послуг суб'єкту охоронної діяльності варто проводити дослідження потенційних факторів небезпеки, які можуть поставити під загрозу життя та здоров'я підохоронного суб'єкта. Таке дослідження може проводитися шляхом збору інформації про підохоронного суб'єкта (його стан здоров'я, звички, характер професійної діяльності тощо), а також про зовнішні фактори ризику (чи мали місце посягання на життя та здоров'я, їх характер тощо).

Аналіз положень Закону України "Про охоронну діяльність" та позицій науковців, викладених в юридичній літературі, дозволив дисертанту умовно поділити всіх суб'єктів охоронної діяльності на приватних та державних. До державних суб'єктів охоронної діяльності відносяться органи виконавчої влади, яким надано право укладати договори охорони майна та фізичних осіб з юридичними та фізичними особами – учасниками цивільного обороту. До приватних суб'єктів охоронної діяльності відносяться суб'єкти господарювання приватної форми власності, які мають право надавати послуги охорони фізичних осіб.

У підрозділі 2.2 "Предмет та інші умови договору охорони життя та здоров'я фізичної"

особи" категорії об'єкт правовідносин, об'єкт договору і предмет договору співвідносяться автором як ціле, часткове та особливе. Цілим є об'єкт правовідносин охорони життя та здоров'я фізичної особи. Частковим є об'єкт договору охорони життя та здоров'я фізичної особи. Особливим, відповідно, є предмет договору охорони життя та здоров'я.

Встановлюється, що якість послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи визначається за посередництвом виявлення причинно-наслідкового зв'язку між проведеними охоронними заходами та їх наслідком. Спричинення шкоди життю чи здоров'ю фізичної особи за умови невиконання або неналежного виконання передбачених умовами договору охоронних заходів є проявом ненадання охоронних послуг або надання таких послуг неналежної якості.

У ході дослідження робиться висновок, що право на життя є природною, невід'ємною від особистості (невідчужуваною) можливістю охорони й захисту недоторканості життя, яка гарантується нормами внутрішнього законодавства й міжнародно-правовими актами. Право на життя, будучи суб'єктивним правом, складається з трьох основних правомочностей: правомочність на власні дії (можливість самостійно вчиняти фактичні та юридично значимі дії), яка складає позитивний зміст права, правомочність вимоги (можливість вимагати від зобов'язаного суб'єкта виконання покладених на нього обов'язків), яка складає негативний зміст та правомочність на захист (можливість використання або вимоги використання державно-примусових засобів у випадку порушення суб'єктивного права).

Визначено, що предметом договору охорони фізичної особи можуть бути не лише життя та здоров'я такої особи але й інші немайнові блага, зокрема такі як честь, гідність, ділова репутація, таємниця приватного життя тощо, які в сукупності можна об'єднати в межах одного комплексного поняття – право на недоторканість, яке полягає в неприпустимості будь-якого втручання в індивідуальну життєдіяльність особистості й також включає фізичну (тілесну) недоторканість

У підрозділі 2.3 "Права та обов'язки сторін договору охорони життя та здоров'я фізичної особи" досліджуються права та обов'язки сторін договору охорони життя та здоров'я фізичної особи, що становлять його зміст.

Дисертант робить висновок, що всі права та обов'язки сторін в межах правовідносин охорони життя та здоров'я фізичної особи умовно можна поділити на внутрішні, тобто ті, які існують безпосередньо між сторонами на підставі договору, і зовнішні, тобто ті, що виникають між ними у зв'язку з діями третіх осіб або у зв'язку з впливом персоналу охорони чи підохоронної особи на третіх осіб.

Зокрема, зазначається, що основним обов'язком суб'єкта охоронної діяльності та персоналу охорони є забезпечення недоторканості підохоронної особи. При цьому, до основних прав персоналу охорони та суб'єкта охоронної діяльності за договором належить право на отримання винагороди (плати) за надані послуги, а також право вимагати від підохоронної особи

дотримуватися правил особистої безпеки, передбачених умовами договору охорони. По відношенню до третіх осіб персонал охорони має право вимагати припинення правопорушення, затримувати осіб, які вчиняють правопорушення стосовно життя та здоров'я підохоронної особи, а також намагаються незаконно проникнути на територію, де проводяться охоронні дії.

Дисертант робить висновок, що підохоронна особа зобов'язана дотримуватися правил особистої безпеки, передбачених умовами договору, а також оплачувати послуги охорони. В свою чергу, вона має право вимагати від персоналу охорони надавати охоронні послуги такої якості як це передбачено умовами договору охорони та вимагати від персоналу охорони узгоджувати з нею охоронні заходи, проведення яких планується в межах охоронної діяльності, передбаченої договором.

Зазначається, що між суб'єктом охоронної діяльності та державою можуть виникнути недоговорні відносини, врегульовані нормами глави 80 ЦК України, зміст яких складає обов'язок держави відшкодувати персоналу охорони шкоду, завдану при рятуванні життя та здоров'я, а також майна підохоронної особи. Для виникнення таких відносин необхідні дві умови: 1) суб'єкт охоронної діяльності не повинен бути підрозділом Міністерства внутрішніх справ України; 2) умови договору не повинні містити обов'язок персоналу охорони вчиняти такі дії, внаслідок яких їм було спричинено шкоду.

Розділ 3 "Виконання та припинення договору охорони життя та здоров'я фізичної особи. Відповідальність сторін договору" присвячений дослідженню особливостей виконання договору охорони, відповідальності сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору, а також визначенню підстав та умов припинення договору охорони життя та здоров'я фізичної особи.

У підрозділі 3.1 "Виконання договору охорони життя та здоров'я фізичної особи" дисертант, досліджуючи предмет виконання, робить висновок, що ним є корисний ефект від надання послуг охорони життя та здоров'я, який, в загальному вигляді, проявляється в збереженні наведених немайнових благ.

Встановлюється, що конструкція правовідносин, які виникають на підставі договору охорони життя та здоров'я фізичної особи передбачає виконання договору третіми особами лише на підставі домовленості між виробником послуг та третіми особами, а якщо договір має особистий характер, то в такій домовленості обов'язковою є участь підохоронної особи. В іншому випадку, дії з охорони будуть здійснюватися поза межами договірних відносин і мають кваліфікуватися як самозахист прав та законних інтересів підохоронної особи.

Розглядаючи способи виконання зобов'язання з охорони фізичної особи, автор проводить розмежування охорони та захисту в межах проведення охоронних заходів. Так, укладаючи договір охорони його сторони встановлюють режим спеціальної охорони який полягає в обов'язках

персоналу охорони постійно відстежувати потенційні для життя та здоров'я підохоронної особи загрози у зв'язку з чим проводити необхідні організаційні, інформативні та інші заходи, і обов'язках підохоронної особи дотримуватися правил особистої безпеки. У випадку виникнення реальної загрози порушення прав та законних інтересів підохоронної особи, які підлягають охороні в межах спеціального охоронного режиму, або в разі коли таке порушення вже розпочалося персонал охорони починає здійснювати заходи захисту. У зв'язку з цим автор підтримує позицію згідно з якою охорона існує до порушення прав та законних інтересів, а захист після порушення або в разі виникнення реальної загрози такого порушення.

У підрозділі 3.2 *"Підстави й умови відповідальності сторін за договором охорони життя та здоров'я фізичної особи"* визначається, що обидві сторони договірною охоронного правовідношення мають бути зацікавлені в якісних охоронних послугах, які відповідають потенційним загрозам життю та здоров'ю фізичної особи, яка користується такими послугами. Тому у випадку, коли виробник охоронних послуг пропонує проведення охоронних заходів, які явно не відповідають потенційним небезпекам, до нього можуть бути застосовані заходи переддоговірної відповідальності.

Визначається, що відповідальність суб'єкта охоронної діяльності може виключатися в двох випадках: 1) у разі існування обставин непереборної сили за яку такий суб'єкт не відповідає; 2) у разі порушення підохоронною особою принципу добросовісності і приховування, при укладенні договору, інформації, яка була необхідною для визначення обсягу охоронних заходів з убезпечення життя та здоров'я фізичної особи від протиправних посягань. В разі неможливості виконати договір про надання послуг, що виникла не з вини виконавця, замовник зобов'язаний виплатити виконавцеві розумну плату. Якщо неспроможність виконати договір виникла з вини замовника, він зобов'язаний виплатити виконавцеві плату в повному обсязі, якщо інше не встановлено договором або законом.

З метою покращення механізмів захисту цивільних прав та законних інтересів підохоронної особи дисертантом пропонується ввести обов'язкове страхування професійної відповідальності суб'єкта охоронної діяльності.

У підрозділі 3.3 *"Підстави припинення договору охорони життя та здоров'я фізичної особи"* автор встановлює, що договір охорони життя та здоров'я фізичної особи може припинятися з підстав, встановлених статтями 599 – 609 ЦК України. В ході дослідження робиться висновок, що істотним порушенням договору охорони життя та здоров'я фізичної особи як підставою для його розірвання на підставі частини другої статті 651 ЦК України є порушення яке завдає стороні шкоду, що позбавляє її того, на що вона розраховувала при укладенні договору – збереження життя або здоров'я. На думку автора для встановлення такого порушення необхідна наявність трьох елементів: неналежне виконання умов договору, наслідок у формі заподіяння смерті або

завдання шкоди здоров'ю підохоронної особи та причинно-наслідковий зв'язок між неналежним виконанням та спричиненою шкодою. Якщо ж хоча б одного з елементів не вистачає, то порушення не можна вважати істотним, навіть коли виконання договору є неналежним, але підохоронний суб'єкт "дивом" залишився живим.

У ході дослідження дисертант обґрунтовує, що однією з підстав припинення договору охорони фізичної особи, яка не передбачена нормами ЦК України, є анулювання ліцензії суб'єкта охоронної діяльності на проведення такої діяльності. Адже, відсутність ліцензії ставить охоронну діяльність поза правовими дозволами, які є обов'язковими для її здійснення, а тому й виключає правові основи надання охоронних послуг суб'єктом охоронної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні правової природи, специфіки та порядку надання цивільно-правової послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи, розкритті особливостей укладення, виконання та припинення договору охорони життя та здоров'я фізичної особи, відповідальності його сторін з метою удосконалення положень чинного законодавства України у цій сфері. Основні висновки, одержані в результаті дослідження й аналізу даного питання полягають у наступному:

1. Послуга охорони життя та здоров'я фізичної особи є проявом охоронної функції права у вузькому її розумінні. Це діяльність як сукупність дій (операції) суб'єкта цивільного права, який має суб'єктивне право на її здійснення і метою якої є забезпечення недоторканості й безпеки життя та здоров'я фізичної особи шляхом проведення організаційних, технічних, інформаційних та фізичних дій, спрямованих на попередження, припинення та усунення наслідків негативного впливу зовнішніх факторів на організм людини.

2. Основною властивістю, яка визначає природу цивільно-правової послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи, є її спрямованість на досягнення результату у формі убезпечення життя та здоров'я фізичної особи від негативного впливу зовнішніх факторів.

3. Цивільно-правова послуга охорони життя та здоров'я є відносно новою для правової системи України. Повноцінне законодавче закріплення вона отримала лише з прийняттям нового ЦК України 2003 року, а до того моменту існувала лише за посередництвом регулювання відносин охорони підзаконними нормативно-правовими актами.

4. На теренах України цивільно-правова послуга охорони зародилася у вигляді обов'язкової охорони майна підприємств, що здійснювалася спеціальними підрозділами органів внутрішніх справ України. З поширенням демократичних процесів на території України держава зняла монополію з зазначеною сфери, що потягло наслідком створення приватних охоронних

підприємств.

5. Підставою виникнення спеціально-охоронного зобов'язання між суб'єктом охоронної діяльності та замовником охоронних послуг є договір охорони життя та здоров'я фізичної особи. Предметом договору охорони життя та здоров'я фізичної особи є послуга охорони, яка виражається в діяльності персоналу охорони або суб'єкта охоронної діяльності, якщо він є фізичною особою – підприємцем, яка забезпечує недоторканість життя та здоров'я фізичної особи.

6. Саме на умовах договору та способу виконання зобов'язання й скажується різниця між суб'єктом охоронної діяльності державної форми власності, який є структурним підрозділом органів виконавчої влади, зокрема МВС України, і суб'єктом охоронної діяльності приватної форми власності. У більшості випадків укладенню договору охорони фізичної особи зі структурним підрозділом Державної служби охорони передуює перевірка замовника охоронних послуг на предмет наявності судимостей, притягнення його як підозрюваного, вчинення адміністративних правопорушень тощо. Приватний суб'єкт охоронної діяльності має право, але не обов'язок проводити такі перевірки.

7. Аналіз положень нормативно-правових актів і наукових позицій дозволив дійти висновку про можливість фізичної особи – підприємця виступати суб'єктом охоронної діяльності в договорі охорони життя та здоров'я фізичної особи.

8. Для чинності договору охорони фізичної особи закон вимагає дотримання простої письмової форми. Письмово зафіксовані умови договору мають достатній та необхідний рівень захищеності як доказ в цивільному судочинстві, а також впливають на оперативність укладення договору.

9. Права та обов'язки сторін за договором охорони фізичної особи тяжіють до стану комутативності. Так, суб'єкт охоронної діяльності зобов'язаний організувати проведення обумовлених договором охоронних заходів і має право на отримання обіцяної винагороди, в той час як замовник послуг зобов'язаний оплатити такі послуги та дотримуватися правил особистої безпеки, встановлених договором.

10. Аналіз прав та обов'язків персоналу охорони, передбачених нормами Закону України "Про охорону діяльність", свідчить про те, що, з одного боку, держава піклується про захист таємниці особистого життя підохоронного суб'єкта, а, з іншої сторони, забезпечує свої інтереси та інтереси всього суспільства, покладаючи на суб'єкта охоронної діяльності обов'язок зберігати фото- та відеозаписи, отримані при здійсненні охоронних заходів протягом одного року з можливістю їх використання виключно у службовій діяльності.

11. Вид суб'єкта охоронної діяльності впливає на зміст договору охорони життя. Коли суб'єктом охоронної діяльності є суб'єкт господарювання приватної форми власності, то його діяльність за договором полягає в тих обов'язках, які покладає на нього договір. Якщо суб'єктом

охоронної діяльності є структурний підрозділ МВС України, то його діяльність, крім всього іншого, врегульовується Законом України "Про міліцію" та рядом інших нормативно-правових актів.

12. За загальним правилом послуга охорони життя та здоров'я має надаватися суб'єктом охоронної діяльності, який є стороною договору охорони. Єдине виключення становить випадок, коли суб'єкт охоронної діяльності приватної форми власності вчиняє дії, що за змістом відповідають діям передбачених умовами договору охорони внаслідок обставин, за яких такі дії не могли або не були вчинені суб'єктом охоронної діяльності, який є стороною такого договору.

13. Норми Закону України "Про охоронну діяльність", Цивільного кодексу України та Кримінального кодексу України встановлюють межі діяльності персоналу охорони з надання цивільно-правової послуги охорони життя та здоров'я. У зв'язку з чим, дії персоналу охорони з попередження та припинення протиправних посягань на життя та здоров'я підохоронного суб'єкта повинні відповідати інтенсивності та характеру посягання й бути необхідними та достатніми для його припинення.

14. Сторони правовідносин з договору охорони життя та здоров'я при укладенні договору можуть застосовувати конструкції зменшення або виключення відповідальності суб'єкта охоронної діяльності за невиконання або неналежне виконання договору охорони. Проте ці конструкції будуть чинними лише в тому випадку, коли вони виключають або зменшують відповідальність суб'єкта охоронної діяльності за невиконання або неналежне виконання договору з необережності.

15. Для того, щоб надати додаткові гарантії персоналу охорони та замовнику послуг, доречним було б визначити обов'язковою підставою прийняття персоналу охорони на роботу здійснення страхування його життя та здоров'я за рахунок суб'єкта охоронної діяльності. Крім того, для початку діяльності самого суб'єкта встановити обов'язок застрахувати свою цивільну відповідальність.

16. Особистий характер договору охорони життя та здоров'я значно ускладнює можливість заміни сторони в зобов'язанні, що впливає на підстави припинення самого зобов'язання, зокрема, в порядку поєднання боржника й кредитора в одній особі. При цьому додатковою обставиною, яка припиняє договір охорони життя та здоров'я, є анулювання ліцензії на охоронну діяльність суб'єкта охоронної діяльності, що унеможливує подальше надання послуг охорони на достатніх правових підставах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бездітко Д.В. Деякі аспекти послуги в цивільному праві крізь призму договору охорони

життя та здоров'я фізичної особи [Електронний ресурс] / Д.В. Бездітко // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 48 – 52. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012_2/12bdvzfo.pdf

2. Бездітко Д.В. Поняття й загальна характеристика договору охорони життя та здоров'я фізичної особи [Текст] / Д.В. Бездітко // Право і безпека. – 2012. – № 3 (45). – С. 293–297.

3. Бездітко Д.В. Характеристика цивільно-правової послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи [Текст] / Д.В. Бездітко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 9. – С. 104–109.

4. Бездітко Д.В. Нормативні підходи до регулювання обороту послуг охорони життя та здоров'я фізичної особи на території України: історія та сучасний стан [Текст] / Д.В. Бездітко // Європейські перспективи. – 2013. – № 2. – С. 152–157.

5. Бездетко Д.В. Риск исполнителя в гражданских правоотношениях, возникающих из договора оказания услуг охраны жизни и здоровья физического лица [Текст] / Д.В. Бездетко // Закон и жизнь. – 2013. – № 8/2. – С. 23–26.

6. Бездітко Д.В. Ризиковість як ознака цивільно-правової послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи // Право та суспільні відносини: умови та способи гармонізації: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 22-23 червня 2012 року. – у 2-х томах. – Х. : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. – Т.1. – С. 61-63.

7. Бездітко Д.В. Деякі аспекти відшкодування шкоди, завданої тілоохоронцям при рятуванні життя та здоров'я фізичної особи за наявності договору охорони // Верховенство право, законність та права людини: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 28-29 червня 2012 року. – Київ. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2012. – С. 28-30.

АНОТАЦІЯ

Бездітко Д. В. Договір охорони життя та здоров'я фізичної особи (тілоохоронництва) за законодавством України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2015.

У дисертації розглядаються найбільш значущі теоретичні й практичні питання, що стосуються правової природи цивільно-правового договору охорони життя та здоров'я фізичної особи, його особливостей, порядку укладення та припинення, відповідальності сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору, а також природи відповідної цивільно-правової послуги. Особливу увагу приділено визначенню та розгляду кола осіб, що мають право

виступати стороною договору охорони, а також безпосередньо надавати послуги охорони життя та здоров'я фізичної особи, розглядається можливість окремих фізичних осіб виступати самостійними суб'єктами охоронної діяльності.

Дисертантом проводиться аналіз норм Закону України "Про охоронну діяльність" за результатами якого формуються пропозиції з внесення змін до його змісту.

Ключові слова: охорона, договір охорони, тілоохоронництво, життя, здоров'я, захист, тілоохоронці

АННОТОЦІЯ

Бездетко Д. В. Договір охорони життя та здоров'я фізичного особи (телохранительства) по законодавству України. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03. – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2015.

Диссертация посвящена исследованию договора охраны жизни и здоровья физического лица как основания для возникновения и динамики правоотношений по предоставлению услуг телохранительства. В работе исследуется правовая природа услуги охраны жизни и здоровья физического лица, ее особенности, а также характерные черты. Определено что гражданско-правовая услуга охраны жизни и здоровья физического лица представляет собой деятельность организационного, технического либо другого характера с целью предотвращения действий либо бездействия других лиц, направленных на причинение вреда жизни, здоровью, неприкосновенности, безопасности физического лица либо прекращение таких действий и ликвидацию их последствий, которая совершается на основании соглашения гражданско-правового характера между заказчиком и исполнителем. Сделан вывод о том, что основанием для предоставления гражданско-правовой услуги охраны жизни и здоровья физического лица является гражданско-правовой договор охраны.

В работе исследуется порядок заключения договора охраны физического лица (телохранительства) с субъектом охранной деятельности частной формы собственности и структурным подразделением органа государственной власти, определяются их отличительные черты. Отдельное внимание посвящено анализу предмета договора, исследованию жизни и здоровья как охраняемых, согласно договору, благ, рассматривается момент возникновения и момент прекращения права на жизнь.

Проанализирован порядок надлежащего исполнения договора, а также основания для

взыскания с государства сумм вреда, причиненного персоналу охраны при спасении им жизни и здоровья подохранного субъекта. Диссертантом также рассмотрены условия и способы прекращения обязательств, возникающих из договора охраны жизни и здоровья физического лица. Определены условия использования сторонами договора охраны конструкций уменьшения либо исключения ответственности субъекта охранной деятельности перед заказчиком охранных услуг.

Также, в диссертации осуществлен глубокий теоретический анализ норм Закона Украины "Об охранной деятельности", результатом которого стали конкретные предложения о внесении изменений в действующие законодательные акты Украины, в том числе в обозначенный закон, которые регулируют отношения в сфере предоставления услуг охраны жизни и здоровья физического лица.

Ключевые слова: охрана, договор охраны, телохранительство, жизнь, здоровье, защита, телохранители

ANNOTATION

Bezditko D. The contract of guarding life and health of a person (bodyguarding) according to civil legislation of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Legal Sciences on speciality 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

The thesis is devoted to research of most significant theoretical and practical issues of legal nature of a civil legal contract of bodyguarding as well as its features, order of its conclusion and dissolution. It's also being analyzed the feature of responsibility of contracts parts for non-execution or improper execution of the contract as well as legal nature of bodyguarding civil service. The author also determines and researches the number of persons that can be parts of appropriate civil legal contract and that can provide services of bodyguarding on the base of such a contract. Possibility of individual persons to be the providers of bodyguarding services is determined.

The author analyses the provisions of Security Activities Act of Ukraine and as a result proposes amendments for it improvement.

Key-words: guarding, contract of guarding, bodyguarding, life, health, protection, bodyguards

Відповідальний за випуск:
кандидат юридичних наук, доцент
Піддубна В.Ф.

Підписано до друку 14.05.2015 р. Формат 60х90/16.

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Ум. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 1215.

Друкарня
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77